

Vann og samfunn

Av Terje Tvedt

Terje Tvedt, dr. philos, er forsker ved Senter for utviklingsstudier, Universitetet i Bergen

Innlegg på seminar 7. juni 1994

Da den engelske dikteren Keats ville understreke det temporære og flyktige i tilværelsen, skildret han den som "skrevet i vann". Fra en annen og mindre romantisk synsvinkel kan en si at all historie er skrevet i vann, dvs. at elver og ferskvann framfor å symbolisere det flyktige, symboliserer en materiell kontinuitet som på fundamentale måter har påvirket og rammet inn samfunnsmessig liv og samfunnsmessige strukturer. Derimot er vann en flyktig, pulserende og svært varierende fysisk ressurs, som historisk sett gjennomgående har vært en knapphetsressurs, og som ved inngangen til neste årtusen er i ferd med å bli en stadig viktigere knapphetsressurs i stadig større områder av verden. Denne motsetningen mellom fysisk eller materiell kontinuitet på den ene siden og variasjon i dets rolle og karakter både i geografisk rom og historisk tid på den andre siden som gjør vann til et spennende forskningstema i humaniora og samfunnsvitenskap.

Vann og vannutnyttelse må i alle samfunn spille en fundamental rolle, om enn på ulike måter. Vann er like viktig i Bergen som i Sahara. Men de fysiske forholdene gir ulike handlingsmuligheter. De store revolusjonene i

menneskehetens historie har vært nært knyttet opp til vannbruk og endringer i vannutnyttelse. Her er det bare plass til å nevne noen få eksempler knyttet til jordbruksrevolusjonen og den industrielle revolusjonen, og fokuset er ferskvannet man ser, fordi det er det som historisk har hatt størst betydning:

II

Den såkalte neolittiske revolusjon foregikk i nedbørfattige områder. Behovet for kontroll av den viktigste knapphetsressursen - elvevannet - la grunnlag for de store jordbrukssivilisasjonene; som den faraoiske sivilisasjon, Ur, Ninive og Mesopotamia - som jo betyr landet mellom elvene - azteker-sivilisasjonen i Sør-Amerika, og for den kinesiske sivilisasjon som først vokste fram på breddene av Huang-Ho. Omvendt la storflommer sivilisasjoner i grus. Historien om Noahs ark har røtter i historiske hendelser og Harappa-sivilisasjonen ved Indus ble, mener nyere forskning, bokstavelig talt nærmest druknet. Økologiske konsekvenser av for intensiv irrigasjon bidro til at Ur og Sumer forsvant ut av historien, som det senere var medvirkende til at Meroe-sivilisasjonen i det sentrale Sudan gikk dukken.

I et slikt perspektiv blir viktige trekk

ved Norges utvikling lettere å oppdage; dvs. det kjente blir "eksotisk". Det som innefor et snevert norsk perspektiv gjerne oppfattes som selvsagt er nettopp det som trenger forklaring i et globalt perspektiv. Jordbrukets oppkomst og framvekst i Norge og i det nedbørsrike Nord-Europa var også knyttet til endring i vannkontroll. Men den første kjente norske gården het typisk nok Sander. I Norge oppsto jordbruk ved at en fikk vann vekk fra jordene, ved at en lærte seg å drenere vassjuk jord.

Den industrielle revolusjonen i England var basert på kull snarere enn vann som energikilde. Men tilgang på vann var nødvendig for selve gruvedriften, og også for transport av kullet og av de produserte varene. Allerede i løpet av årene 1764 til 1772 var de engelske elvene knyttet sammen gjennom en rekke kanaler. Kanalprosjektet var mulig på grunn av topografi og elvenes vannføring. Britene hadde allerede ved begynnelsen av den industrielle revolusjon - i 1815 - 3650 km. med kanaler. I 1850 var det 25 000 kanalbåter og 50 000 ansatte i kanaldriften, noe som i seg selv skapte kjøpekraft og ikke ubetydelige avsetningsmuligheter for Lancashire-industrien. Elvesystemets skapte slik en av flere nødvendige forutsetninger for at det kunne utvikles et uikt indre marked før dampmaskinen og bilmotoren, og var slik en av betingelsene for at den industrielle revolusjonens gjennombrudd skjedde akkurat i England.

Elvers karakter spilte også en rolle for hva som ellers er et uforklarlig fenomen - at London ble verdenshandelens

knutepunkt, en by som lå midt inne i et land. Før dampmaskinen ble introdusert var det av fundamental betydning at Themsen hadde den fysiske karakter den hadde; en tidevannselv som førte båtene oppover (i prinsippet på samme måte som det hadde vært mulig å seile oppover Nilen under faraoene, men der på grunn av vindforhold) på et tidspunkt av døgnet og nedover på et annet tidspunkt av døgnet. Themsen var selvsagt ikke årsaken, men uten Themsens særegne karakter hadde London som et sentrum for et verdensimperium ikke vært mulig.

I Norge var den industrielle utvikling og gjennombrudd nært knyttet opp til bruk av vann både som kraftkilde og som transportåre. Kvernkallen kom antakeligvis fra India på 1000-tallet og møllene i hele Nord-Europa og Norge var drevet av vannkraft. Senere ble den norske sagbruksindustrien - på 1500-tallet var det over 1500 slike sagbruk i Norge - og dermed også skipsbygging-industrien - ved at tømmeret lot seg fløte ned elvene, båret oppe av vannressursenes karakter. Det industrielle gjennombruddet var i Norge knyttet nært opp til utnyttelse av fossekraften for elektrisitets-produksjon, og har slik på en fundamental måte formet det norske samfunnet både økonomisk, politisk ved konsesjonslovspolitikken på begynnelsen av vårt århundre, og bosetningsmessig, ved at det la grunnlag for mange av dagens ensidige industristeder.

I et komparativt perspektiv, og med ståsted i mange av de vann-fattige områdene av verden, vil et av de mest

iøyenfallende trekk ved Norges utvikling være vannets karakter og sentrale rolle. Entreprenører av typen Eide og Birkeland har eksistert overalt, men de har ikke hatt slike vannressurser å bolte seg i. Når Norges geografiske særtrekk diskuteres, framheves gjerne havets, fjellenes og fjordenes betydning. Kielland skildret i Skipper Worse silda og skipsfartens rolle i "det moderne gjennombrudd", men i et langt perspektiv var det like mye elvene som førte Norge inn i denne endringsprosessen og som gjorde industrialisering og velferdstaten mulig.

I et langt historisk tidsspenn kan det være fruktbart å se på Norge som et vannland av en spesiell type. Et slikt perspektiv vil kaste lys over en rekke forhold som tradisjonelt blir tillagt liten vekt i historiske analyser, eller bedre; det krever at det som oppfattes som selvsagt og derfor ikke reflekteres over, blir forklart.

III

I de senere år har vannproblematikken i økende grad blitt anerkjent som en av vår tids mest dramatiske ressurskonflikter. Det betyr ikke at vannspørsmålet er nytt eller at kampen om vannet kun er et moderne fenomen. Det finnes en rekke eksempler på at områder i det gamle Sumer lå i krig med hverandre om vannressurser, og Frontinus i det gamle Rom skildret levende hvordan byboerne prøvde å tuske til seg vann urettmessig fra akvadukt-systemet. Selv i det nedbørsrike Norge har mange bygdesamfunn opplevd opprivende konflikter om vannrettigheter. Å fortolke vannkonflikter kin i et samtds-

historisk perspektiv er derfor utilstrekkelig.

Et mål på generell samfunnsutvikling kan være vannforbruk. Moderne jordbruk krever mer og jevnere vanning enn svedj jordbruk og industrialisering og urbanisering og moderne hushold krever mer vann enn noensinne tidligere i historien. Vann og elver er en ressurs som ikke bare er en konfliktkilde mellom ulike land og regioner, men også mellom ulike sektorer innenfor det samme samfunnet. Ulike bruksområder som irrigasjon, kraftproduksjon, transport og turisme/fiske, hushold og sanitærsystemer vil legge beslag på vannressursene på måter som er i konflikt med hverandre. De mange og innbyrdes konfliktfylte bruksområdene gjør på denne måten vann til en annen type ressurs enn skog, olje eller gull, med store konsekvenser for hvordan en skal definere og operasjonalisere bærekraftig utvikling.

For kort å indikere bare problemets storpolitiske omfang: Mange av krigene etter 1945 har hatt utspring i ulike typer vannkonflikter. Krigen mellom India og Pakistan var nært knyttet til fordelingen av Indus-vannet, og spesielt bi-elvene Beas-Sutlej og Ravi. Krigen mellom Iran og Irak startet om uenighet om bruken av Shatt al-Arab. Konflikten mellom Syria, Jordan, Libanon og Israel dreier seg i stor grad om Jordan og Litani-vannet, dvs. den ressursen som kan få ørkenen til å blomstre. Konflikten mellom Kambodsja og Vietnam var knyttet opp til motsatte interesser i utnyttelsen av Mekong. Konflikten mellom Sør-Sudan og Nord-

Sudan og konflikten i Etiopia/Eritrea har blitt næret av og blitt påvirket av spørsmålet om Nilkontroll. I visse områder er elvene også en konflikt mellom Nord og Sør, som ved Rio Grande.

Mulighetene for konflikter i andre områder er store. 47% av alt land på jorda ligger i internasjonale elvebasseng. 40% av verdens befolkning lever innenfor internasjonale elvevassdrag. 214 elver er internasjonale, hvorav 57 i Afrika. 13 elver er delt mellom fem land eller mer, ti av disse finnes i utviklingsland. Dette er tall fra før Murens fall. Med oppkomsten av nye stater, vil antallet internasjonale elver, ulikt andre ressurser, øke. Samtidig skjer det i mange områder stortilt vannutbygging uten tilstrekkelig omtanke for behovet for vassdrags-omfattende planer og avtaler. Det er allerede for lite vann mange steder. Utvikling og befolkningsvekst vil redusere antall kubikkmeter vann pr. menneske ytterligere.

IV

I hvilken grad er samfunnsvitenskapen og humanoria skikket til å analysere disse problemene i forhold mellom økologi og utvikling. Jeg mener at dominerende deler av den samfunnsvitenskapelige tradisjonen har teoretiske posisjoner og analytiske kategorier som gjør det vanskelig å analysere forholdet mellom samfunn og natur på en fruktbar måte. Jeg har forsøkt å antyde at mange samfunnsmessige endringer og politiske konflikter ikke kan fortolkes på en skikkelig måte uten å trekke inn naturen eller vannet som en variabel.

Innenfor samfunnsforskningen er det en utbredt konvensjon at sosiale forhold bare skal forklares med referanse til sosiale variabler. Årsaken til sosiale fenom må finnes i det sosiale miljø, det er samfunnets struktur som er årsaken til de fenomenen søker å forklare. Noen, som en av samfunnsvitenskapens grunnleggere, Durkheim, går til og med så langt som å si at hvis det sosiale miljø ikke kan forklare det observerte fenomen på et visst tidspunkt i historien, så vil det være umulig å etablere årsaksrelasjoner overhodet. Durkheim etablerer slik "samfunn" som en analytisk kategori, en intellektuell representasjon, hvor naturforhold blir helt irrelevant. Disse analytiske kategoriene og avgrensingene av samfunnsvitenskapens tema uttrykte og samsvarte med hans prosjekt om å gi de nye samfunnsvitenskapene en egen identitet. Det var et sterkt behov for å avgrense den nye disiplinen fra vitenskapen om naturen. Det førte - etter min mening - til at den også avgrenset seg fra naturen. Hva som ble kalt sosiologi og senere statsvitenskap og humangeografi krevde som sitt domene og sin spesielle identitet samfunn, eller som Durkheim sa det, sosiale fakta. En var derfor naturlig og rimelig nok ikke opptatt av den fysiske naturs rolle for samfunnsmessig endring.

En slik avgrensning av samfunnsvitenskapens tema og fortolkningsmåter har hatt sterk oppslutning.. Ett talende eksempel er tilstrekkelig her: Penguin dictionary of sociology (1988,2ed.) nevner ikke økologi, environment eller natur som oppslagsord.

Ordboka har et oppslag på økologi - "ecological fallacy". Naturen eller variasjoner i det fysiske roms karakter spiller heller ingen rolle i de mest sentrale teoriene om utvikling i de såkalte utviklingsland som er blitt presentert de siste tiårene. I moderniseringsstrategien, avhengighets-teorien og i grunnbehovsstrategien blir alle samfunnsmessige fenomen forklart med samfunnsmessige variabler alene, og ingen av dem relaterer utviklingspotensiale og utviklingsbarrierer til spørsmål om naturforhold.

Selvsagt finnes det historikere og samfunnsvitere som har lagt vekt på naturen og elvevannets rolle, men de er sjelden integrert i det analytiske perspektiv eller begrepsapparat. Historikeren Paul Kennedy hevder for eksempel i sin bestsellersverdenshistorie, *The rise and fall of the great powers*, at en av de sentrale forutsetningene for at kapitalismen og industrialismen slo igjennom i Europa og ikke andre steder, var at elvedalenes karakter både gjorde oppbygging av sterke, initiativdpende sentralmakter umulig (slik det skjedde i Asia og Egypt), men kommunikasjon og ordinær stykkgoods-varehandel mulig. Karl Marx som var opptatt av samfunnets generelle utviklingslover, hadde en tilsvarende elvedeterministisk forklaring på Asias utvikling. Generelt knyttet han den historiske prosess til utviklingen av vekselvis kampen mellom klasser eller kampen mellom produktivkrefter og produksjonsforhold. Marx var ikke opptatt av ulike samfunns utviklingsbarrierer eller potensiale, men av å finne de generelle

lovene for historiens utvikling. Hele Marx' historiesyn forsetter følgelig at partikulære fenomen som varierende naturforhold eller vannforhold reduseres i betydning. Det finnes et unntak i Marx' generelle modell, og det forblir også en anomali i hans teoretiske byggverk: hans begrep om den asiatiske produksjonsmåten defineres som en sterk og sentralisert stat som er nødvendig for å kunne oppføre og vedlikeholde de enorme irrigasjonsanlegg som han oppfattet som grunnlaget for de asiatiske samfunn.

Men hvis det er slik at generell utvikling innebærer eller har innebåret økt vannforbruk, hvilke utviklingsmuligheter vil da land som Jordan eller Egypt ha? I USA bruker hvert menneske ca. 10,000 kubikkmeter vann pr år. I Jordan bruker de 260 kubikkmeter pr.år, og det er ikke mer vann å ta av, med mindre de får overført vann i en lang tunnel fra Eufrat, en elv som allerede er under sterkt press. Samtidig vokser befolkningen. Hvor meningsfylt blir det i en slik sammenheng å snakke om utvikling og utviklingsprosesser på et generelt samfunnsplan, uten å inkorporere naturen eller vannet som en akutt begrenset og eventuelt mulighets-skapende struktur.

Å snakke om utvikling i Jordan eller Egypt eller Syria og Israel uten å trekke inn den fysiske faktoren vann som forklaringsvariabel representerer følgelig en form for samfunnsvitenskapelig ortodoksi, preget av hva som kan kalles et spesielt klimasentrisk perspektiv. Peking og Kina kan ikke diskutere urbanisering og utvikling rasjonelt uten å

ta høyde for en fysisk, objektiv barriere; vannspeilet har i enkelte år sunket med 4 meter. Las Vegas, det postmoderne alter, er ikke mer uavhengig av "før-industrielle" fenomen som mangel på vann, enn at hele desn framtid står på spill på grunn av at Colorado-vassdraget er overutnyttet. Siden Norge har overflod på vann, og vann som renner fra egne fjell og ut i egne fjorder, er det også manglende blick for særtrekk og diskutere Norges utvikling eller utviklingspotensiale uten å trekke inn i analysen at landet sitter "midt i smørøyet" når det gjelder en av verdens viktigste ressurser.

V

Forskning om vann kan være av generell interesse for forskning generelt. Utgangspunktet er særtrekk ved denne ressursen, som kan bidro til å skape skarpere blick for ulike ressursers eller "økosystems" samfunnsmessige rolle og funksjonsmåte.

a) Ferskvann er en ressurs som alle samfunn til alle tider har vært helt avhengig av til forskjell fra olje, gass, korn, fisk etc. Det har bl.a. ført til at vann har spilt en svært viktig rolle i overtro og religion over hele verden og til alle tider. En kilde har vært et like stort under - overalt. Et vannspeil er blitt oppfattet som like uutgrunnetlig i Kina som på Toten. En så seg selv, men ikke hva som var under overflaten.

Siden vann finnes overalt, kan en ved å bruke vannet som utgangspunkt studere forholdet mellom natur og religion og ikke minst forholdet mellom natur og kultur: dvs. det kan brukes til å

studere grunnleggende problem som om det finnes fellesmenneskelige forestillinger som overskrider kulturgrenser, sivilisasjonsgrenser og historiske epoker? Vind, hav, jord har selvsagt det samme potensiale, men forskjellen er at vannet ikke bare lar seg dyrke, men også bruke - det kan undertvinges menneskelig kontroll.

Jeg vil bare nevne noen eksempler her: En universell myte som finnes fra Japan i øst til Skandinavia og Skotland i vest er troen på at det finnes et mangenhodet uhyre som truer med å ødelegge folk hvis ikke et menneskelig offer, ofte en jomfru, ofres til uhyret med visse mellomrom. Nesten alltid er det slik at en ung mann av beskjeden byrd dreper monsteret, redder landet, gifter seg med jomfruen og arver kongedømmet. Nøkken i de norske eventyrene har paralleller til legenden fra det gamle Hellas om Herkules. Han fikk navnet "vanntemmeren". Folket i Argos ble terrorisert av Hydra, et ni-hodet monster som bodde i en vannkilde i sumpene i Lerna, like ved. Ut fra kilden boblet det svart vann, så plutselig ville monsteret storme ut. Hvis ett av Hydras hoder ble kuttet av, vokste det ut to i dets sted. Men Herkules klarte å kutte alle Hydras hoder, og temmet slik vannet. Det sprutet ikke lenger i alle retninger, men ble ført i en retning. Troen på vann-monstre overskrider, synes det som, alle kulturelle og geografiske grenser, og de har eksistert ikke bare i de fleste hav, men også i innsjøer over hele verden. De varierer fra fiske-giraffer til kjempe-messige blekkspruter og sjøormer. Den mest kjente i dag er sjøormen i Loch

Ness, og i Norge har vi jo Seljord-or men.

Regn er livgivende. For de gamle hebreere var regn en velsignelse fra himmelen som gjenytelse for adlyding av Loven. Regnets kilde trodde man var et stort reservoar av vann i himmelen. Der kontrollerte G^{td} utslippet. Tørke skyldes synd, og å bekjenne sine synder var ikke umulig i Ahabs land. Gud lovet profeten Elias vann, dersom folket vendte sitt hjerte vekk fra Baal. Folket gjorde som Gud ville, en sky dukket opp, og det regnet. Siden regn i svært mange samfunn er blitt oppfattet som en gave fra himmelen, så utviklet folk ulike måter å tilfredstille de gudene som kontrollerte himmelen og skyene. Ritualene har variert, men hensikten synes å ha vært den samme: å oppnå gudenes gunst og medfølelse, og overbevise dem om at de måtte la vannet flomme. Det er følgelig en klar parallell mellom de gamle hebreeres forestillinger og regnmakernes posisjon i dagens Afrika. På Vestlandet har disse forestillingene ikke hatt samme grobunn! Troen på vannets legende virkning synes nærmest universell. "Hvor en kilde springer eller hvor vann flommer", erklærte den romerske filosof Seneca, "bør det bygges altere og gjøres offringer". Og romerne gjorde nettopp det. Troen på vannets helbredende og hellige virkning er ikke særlig mindre i dag enn den var for tusen år siden. Aztekerguden Quetzalcoat^l drakk fra "Udødelighetens Vann" da han seilte på sin flåte av slanger mot solens land, mens vannet i Lourdes ble først kjent som helbredende på 1900-tallet. Komparative ana-

lyser av vannsymbolikk og trosforestillinger knyttet til vann, kan være et fruktbart utgangspunkt for å studere kulturell variasjon og kulturell likhet. Nordmenn undres over hinduenes dyrking av Ganges rensende virkning, men overser at dåpen i døpefontenen har samme mytiske rot: troen på vannets guddomelige og rensende virkning.

b) Elvevann er en ressurs i bevegelse. I dette skiller den seg grunnleggende fra andre ressurser, som gull, olje, skog eller grøderik jord. Elvevannet knytter oppstrøms- og nedstrømsregioner sammen i en fysisk bestemt kontekstuell relasjon på en spesiell måte. Hva som skjer oppstrøms, om det så er snakk om irrigasjonsprosjekter som reduserer vannføringen nedstrøms, damanlegg som endrer vannføringssyklusene nedstrøms eller forurensing fra jordbruk, industri eller hushold, har direkte innvirkning nedstrøms. Og omvendt; hva som skjer nedstrøms i form av vannutnyttelse og vannkontroll-prosjekter har også konsekvenser oppstrøms på flere måter: Om nedstrømsområder bruker store mengder vann får det konsekvenser for hvor mye vann oppstrømsområdene kan ta ut, siden ressursen er endelig, og fordelingsprinsipper tildels er basert på etablerte rettigheter. Store hydrologiske anlegg får også konsekvenser for hva nedstrømsstater vil akseptere av vannkontroll oppstrøms. Økologisk usunn praksis vil følgelig mer eller mindre umiddelbart og direkte forplante seg til de andre områdene i elvevassdraget. Elver er i denne forstand en ressurs - en fysisk størrelse - som så å si i kraft av

seg selv understreker sammenheng og forbindelse mellom ulike samfunn i bruken av jordens ressurser. Dette innebærer at det er svært problematisk å fordele ressursen en gang for alle mellom ulike brukere, og at elvevanns-problematikken følgelig er fruktbar for å studere problemer med forvaltning av fellesressurser.

c) Studiet av elver krever tverrfaglig tilnærming. For det første: Det er umulig å beskrive en fysisk ressurs eller en elv utenfor samfunnet. Elver taler ikke i denne forstand direkte til mennesket. Vann er som annen natur sosialt formidlet natur. Elver har imidlertid et viktig særtrekk som påvirker muligheten for å beskrive slike ressurser på en objektiv måte: Tall over hvor lang en hevder en elv er, hvor stort dreneringsområde den har, eller hvor mye vann den har, er som regel tall farget ikke bare av sosiale forhold, men direkte av politiske beslutninger. Naturvitenskapelig objektivitet er i slike sammenhenger ofte ikke annet enn en avspeiling av den dominerende vassdragsmaktens interesser. På den annen side er tradisjonell samfunnsvitenskapelig kritikk som legger vekt på sosiale forholds betydning for konsept-ualiseringen av verden utilstrekkelig, fordi motsetningene behøver ikke basere seg på sosiale forhold - men på fysiske forhold. For eksempel: hvor i elvevassdraget en finner seg vil tendere til å påvirke oppfatninger om elvas totale vannføring. Slik uenighet vil reflektere fysiske motsetninger som det er teoretisk umulig å oppheve.

For det andre: Forskeren er helt av-

hengig av fysiske data om endringer i elvas karakter, hydrologiske data om sesongmessige og årlige svingninger, om slammengde ulike steder i elva, geologiske muligheter for dambyggingsteder osv. for å kunne fortolke både historiske hendelser og aktuelt konfliktpotensiale. I områder der vann spiller en fundamental rolle må forskeren gå over disiplinergrensene, fordi det er kombinasjonen av elven som fysisk ressurs og sosialt formidlet natur som må forklares. Elver, særlig i tropiske områder, endrer seg radikalt fra år til år og fra årstid til årstid. En kan derfor ikke stude naturen bort i et introduksjonskapittel, fordi elva kommer hvert år, plantene spirer hvert år, folk står med den samme beven hvert år og lurer på hvor mye livbringende vann som vil komme.

- elver og grunnvannsressurser er ressurser som ofte krysser landegrenser og etniske grenser. Elver bryr seg ikke om menneskeskapte grenser, selv om de ofte er blitt utnyttet som geografisk definerte grenselinjer. Det er mange grenser i verden som følger elvebredder eller som er trukket opp på grunnlag av elvas midtlinje.

Denne karakteren til elvene gir de en dynamisk karakter i relasjoner mellom stater og folkegrupper.

d) Ved å ta internasjonale elvevassdrag som utgangspunkt kan en studere eksterne og vedvarende begrensinger på staters politiske og økonomiske suverenitet. Mens posisjonen i forhold til andre land politisk kan endres, og stillingen i forhold til verdensmarkedet kan endres, vil plassering i et elve-

basseng være en kontinuerlig struktur som alltid vil påvirke dens handlingspersonlighet.

- elver er naturfenomen som kan kontrolleres eller undertvinges en handlende aktør.

- ferskvann er en ressurs som er ekstremt ulikt fordelt. Uansett utvikling forøvrig er det lite trolig at verdens befolkning noensinne vil kunne ta seg en dusj hver morgen - fordi det ikke er vann nok. I USA bruker hver innbygger i gjennomsnitt 10,000 kubikk meter vann pr. person pr. år. Det er et helt utopisk mål i størstedelen av verden. Vannfordelingen reiser følgelig fundamentale etiske og pragmatiske problem. Det er snakk om en helt nødvendig ressurs som behovet vil øke for i takt med den generelle samfunnsmessige utviklingen, men som altså er fundamentalt ulikt fordelt.

Mange av Norges hovedsamarbeidsland ligger så å si 100 prosent innenfor internasjonale elvebasseng. Det gjelder landene i sørlige Afrika. India, Bangladesh, Pakistan og Nepal. Etiopia og Sudan (som er det området som mottar mest bistand via norske private organisasjoner) ligger i Nildalen, slik også Uganda gjør det. Norske utviklingsprosjekter og norske samarbeidstiltak med den ene eller andre staten i utviklingsarbeid, vil dermed ofte bli berørt av vannproblematikken.

Norsk vannkraftekspertise og norske vannplanleggere har vært og er aktive i mange av disse internasjonale elvevassdragene. Norge har vært med å

utvikle vannplaner for Kenya, Tanzania, Zambia, Mosambik og Zimbabwe, Botswana, og er involvert i vannprosjekter langs Mekong, langs Ganges og mange steder i Midt-Østen. På grunn av Norges tekniske kompetanse og interesse er også Norge tradisjonelt bidragsyter til prosjekt finansiert av Verdensbanken og FN-systemet. Det er vel kjent at mange av disse prosjektene har skapt politiske problem både på det regionale og internasjonale plan.

I flere land finnes det erfaringer for at Norges rolle og aktivitet ikke har tatt hensyn til vannknappheten og vannfordelingsproblematikken mellom stater, og at innsatsen dermed noen steder enten har vært bortkastet (de andre landene i elvebassenget har nektet implementering av prosjekt (Norcosult A/S i Kagera-elva og Hafslund i Fola Rapids prosjektet på grensen mellom Uganda og Sudan), eller politikken har bidratt til å fremme motsetninger snarere enn å løse dem (skapt urealistiske nasjonale forventninger om enkeltlands vannressurser og bruken av dem ved å se bort fra vannrettighetsaspekt og vannfordelingsstrid). Siden det er grunn til å tro at norsk ekspertise også i fremtiden vil bli benyttet av landene i "Sør", er det behov for at norske vanneksperter skaffer seg distanse til eget vannperspektiv. Det ligger i den norske ryggmargen, eller folkesjela, at vann er en overflodsvare og at vann er ressurser nasjonen rår over. Poenget er at det norske ferskvannets karakter er et av landets aller viktigste særtrekk sett i en global sammenheng, og viktigere enn både olje og Eidsvoll-grunnloven.